Maa- ja metsätalousvaliokunnalle

Viite

U 1/2025 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotukseksi Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa annetun direktiivin (EU) 2019/633 täytäntöönpanosta vastaavien valvontaviranomaisten yhteistyöstä

Asia Asiantuntijalausunto

Maa- ja metsätalousvaliokunnan elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistolle 13.2.2025 esittämän pyynnön johdosta esitän asiantuntijalausuntona kunnioittavasti seuraavan:

1. Yleistä

Elintarvikemarkkinavaltuutettu toimii elintarvikemarkkinalain (1121/2018) 5 §:n mukaan elintarvikemarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi, markkinoiden seuraamiseksi ja hyvien liiketapojen vastaisten käytäntöjen estämiseksi. Elintarvikemarkkinalaissa säädetyt hyvien liiketapojen vastaiset kiellot perustuvat viitekohdassa mainittuun direktiiviin (EU) 2019/633 (UTP-direktiivi).

Ehdotetulla asetuksella säädettäisiin toimintatavat UTP-direktiivin valvontaviranomaisten yhteistyöhön sellaisia tilanteita varten, joissa maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden ostajat ovat sijoittautuneet eri jäsenmaihin. Tällaisia toimintatapoja ja -malleja ei tällä hetkellä ole, ja tämän vuoksi asetuksen säätäminen on valvontaviranomaisten työn kannalta erittäin kannatettavaa.

Toisaalta toimintamallien puuttuminen ei tähän mennessä ole aiheuttanut ainakaan Suomessa ongelmia, sillä rajat ylittäviä toimitussopimuksia koskevia toimenpidepyyntöjä ei ole elintarvikemarkkinavaltuutetulle tullut.

2. Asetusehdotuksen pääkohdat

Asetuksessa säädettäisiin yksinomaan ivin rajat ylittävää UTP-direktiivin valvontaa ja täytäntöönpanoa koskevista menettelysäännöistä. Toisin sanoen asetuksessa ei ehdoteta mitään muutoksia UTP-direktiivin aineellisiin säännöksiin.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu
Livsmedelsmarknadsombudsmannen
The Food Market Ombudsman

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toiminnan tavoitteiden kannalta valtioneuvoston U-kirjelmässä ottamaan myönteiseen kantaan voidaan yhtyä.

2.1. Keskinäisen avunannon mekanismit

UTP-direktiivin tehokkaan valvonnan kannalta ehdotus sisältää riittävät ja asianmukaiset säännökset rajat ylittävän yhteistyön tueksi.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistossa on viime vuosien aikana arvioitu joitakin ns. private label-tuotteiden valmistukseen ja kauppaan liittyviä kysymyksiä siinä valossa, että yhtäältä tuotteiden valmistuksen tai pakkaamisen tilaava kauppa ja toisaalta maataloustuotteiden tuottajat ja elintarvikkeiden valmistajat eivät juuri koskaan ole sopijapuolina tasaveroisessa asemassa. Vuonna 2025 arviolta jo 36 prosenttia eurooppalaisesta vähittäiskaupan tarjonnasta on kaupan omia merkkejä.

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden vientimahdollisuuksia sisältyy sekä brändituotteiden että private label-tuotteiden kauppaan. Samalla rajat ylittävästä kaupasta seuraa UTP-direktiivin ja kansallisen elintarvikemarkkinalain valvonnan tarpeita. On erittäin tärkeää, että Suomen valvontaviranomaisella on asetuksen myötä käytettävänään toimintamallit, joilla esimerkiksi toiseen jäsenmaahan private label-tuotteita myyvän tuottajan tai teollisuuden oikeuksia puolustetaan.

2.2. Sovittelun mahdollisuus

Valtioneuvoston U-kirjelmässä todetaan, että ehdotuksessa olisi otettava vahvemmin huomioon sovittelumahdollisuus ennen ehdotonta sanktioiden määräämistä.

Elintarvikemarkkinalain 9 §:ssä säädetään sekä siitä, että elintarvikemarkkinavaltuutetun on pyrittävä neuvotteluin saamaan elinkeinonharjoittaja vapaaehtoisesti lopettamaan lainvastainen toiminta, että siitä, että valtuutettu voi tarvittaessa avustaa osapuolia selvittämällä asiaa ja pyrkimällä edistämään asian sovinnollista ratkaisua.

Maa- ja metsätalousvaliokunnassa vireillä olevassa U-kirjelmässä U2/2025 vp käsitellään mm. maataloustuotteiden yhteisestä markkinajärjestelystä annettuun asetukseen (EU) N:o 1308/2013 ehdotettua muutosta, joka koskee sovittelumekanismin perustamista tiettyjen riitojen ratkaisemista varten.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun kokemukset vaihtoehtoisista riidanratkaisumenetelmistä ovat myönteiset. Asetusluonnoksessa ei käsitellä tai edes mainita lainkaan sitä mahdollisuutta, että vireillä olevia asioita voitaisiin ratkaista myös vaihtoehtoisilla tavoilla. Olisi suotavaa, että tämä puute korjattaisiin.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu
Livsmedelsmarknadsombudsmannen
The Food Market Ombudsman

3. Komission säädösvalmistelusta

Komissio toteaa ehdotuksessaan, ettei seuraavia hyvään säädösvalmisteluun kuuluvia toimia ole toteutettu: Sidosryhmien varsinainen kuuleminen, asiantuntijatiedon keruu ja käyttö, vaikutustenarviointi.

Tässä tapauksessa kyse on melko teknisestä säädösehdotuksesta, joten varsinaisia oikeudenmenetyksiä tästä menettelystä ei seuranne. Yleisellä tasolla on kuitenkin huolestuttavaa, jos kaikki edellä mainitut toimet katsotaan muussakin komission säädösvalmistelussa tarpeelliseksi ohittaa.

4. Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston resurssitarve

Asetusehdotuksen 4 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että valvontaviranomaisilla on asetuksen soveltamiseen tarvittavat resurssit ja asiantuntemus.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu on viitannut aiemmin siihen, että riittäviä valvontaresursseja edellyttävät myös UTP-direktiivi ja se tosiasia, että kaikki viime vuosina toteutetut kansallisetkin lakimuutokset ovat omalta osaltaan lisänneet valvontatarpeita ja -mahdollisuuksia. Kun valtuutetun toimiston henkilöresursseja ei ole vahvistettu, tämä vaikuttaa väistämättä myös unionin oikeuden ja kansallisen lainsäädännön ja niiden tavoitteiden toteutumiseen.

Lakimies Ismo Tuominen